
Marginaal

België en Nederland in comparatief perspectief

Staf Hellemans

In de internationale literatuur worden België en Nederland vaak dicht bij elkaar geplaatst, indien al niet in één adem genoemd. Het zijn beide kleine landen, geografische burens, met een ten dele gemeenschappelijke geschiedenis en cultuur. Ze zijn beide hooggeïndustrialiseerd met uitgebreid sociaal overleg en een goed uitgebouwde verzorgingsstaat. Allebei zijn ze gekenmerkt door een traditie van confessionele hegemonie en verzuiling. Desondanks zijn er slechts weinig comparatieve studies over België (Vlaanderen) en Nederland gemaakt. In België, waar de sociale wetenschappen een bescheiden bestaan leiden, vindt in het algemeen weinig comparatief onderzoek plaats. Nederlandse onderzoekers vergelijken hun land liever met ontwikkelingen in landen met een hogere status en met een beter gestofeerde onderzoeksbasis zoals Groot-Brittannië, Duitsland, Zweden of de Verenigde Staten.

Afgezien van wat verspreide artikelen¹ zijn mij uit de recente periode slechts twee groter opgezette pogingen tot vergelijking bekend. Ben ik slecht ingelicht? Vooreerst is er de schitterende studie van de historicus E.H. Kossmann. Hij beschrijft meeslepend hoe België en Nederland van 1780 tot 1980 op het gemeenschappelijk ritme van de geschiedenis voortdobberen.² Ongeveer een decennium geleden verscheen tevens onder redactie van L. Huyse en J. Berting een bundel met hoofdzakelijk inventariserende opstellen over de arbeidsverhoudingen, het onderwijs, de gezondheidszorg en de ruimtelijke ordening in België en Nederland.³ Het is dus zeker tijd de wetenschappelijke vruchtbaarheid van het comparatief onderzoek naar deze, in vele opzichten zeer gelijkaardige landen weer onder bewijs te stellen.

In tal van comparatieve studies valt de comparatieve opzet toch weer bijna letterlijk door de mazen van het net. Vaak neemt immers elke (groep) auteur(s) een bepaald land voor zijn rekening en wordt het aan de redacteur(s) overgelaten om in een inleidend of afsluitend artikel op basis van deze landenstudies dan wat meer of minder geslaagde vergelijkingen te maken. Om dit gevaar te ontlopen, werden hier per thema duo's, trio's, in één geval zelfs een kwartet gevormd met auteurs die werkzaam zijn in beide landen. Hun opgave was de vergelijking tussen België en Nederland in het artikel zelf in te bouwen. Dat stelt vanzelfsprekend bijkomende

eisen aan de auteurs (samenwerking is op zich al moeilijk). Aan de lezer te beoordelen in hoeverre deze Belgisch-Nederlandse coöperatie het eindresultaat verbeterd heeft.

De in dit dubbelnummer opgenomen artikels kan men op twee manieren lezen. Enerzijds vanuit hetgeen België en Nederland met elkaar (en met de ons omringende landen) gemeen hebben. Beide staatsruimtes zijn immers opgenomen in de westerse samenleving en in de wereldsamenleving in zijn geheel. Dat laat zich in beide landen gevoelen, zij het steeds op een eigen manier. De commerciële televisie heeft zich, op een later tijdstip weliswaar, ook doorgezet in België en Nederland, zelfs al was de omroep in Nederland reeds in verregeande mate intern gecommercialiseerd (Servaes, Heinsman). De terugval van de kerken was in beide, zo zeer confessioneel doordesemde landen zeker zo sterk bemerkbaar als elders in Europa (Halman, Dobbelaere, De Moor en Voyé). De opkomst van de jeugdcultuur in de jaren zestig, nog zo'n internationaal werkende trend, heeft de traditionele zingevings- en sociale patronen, waaronder de zuilen, in beide landen grondig overhoop gehaald (Kleijer, Laermans, Tillekens).

Anderzijds kan men de artikels doornemen met het oog gericht op de verschillen tussen België en Nederland. En die zijn ook aanzienlijk. Zo lijkt vóór 1960 Nederland in heel wat opzichten conservatiever dan België. Nederland industrialiseerde later. Er heerste een zeer traditionele moraal (cfr. snelle stijging van de bevolking, marginalisering van de vrouwelijke beroepsarbeid). De liberalen eerst en de sociaal-democraten nadien wogen minder zwaar in de politiek dan in België. De confessionelen wisten meer dan in België hun model van een conservatieve moderniteit door te zetten. Vanaf de jaren zestig draaien de rollen zich dan om. In de maalstroom van een nieuwe moderniseringsgolf gooit Nederland strijdlustig de oude tooi van de conservatieve moderniteit af. België volgt weliswaar de algemene trend, maar neemt niet de houding van trendsetter aan zoals Nederland. De oude structuren verliezen hun glans, maar blijven, zoals de zuilen, vaak overeind. Fenomenen zoals het hippiecentrum Amsterdam, Provo, Nieuw-Links in de socialistische partij, de Nieuwe Katechismus, internationaal gerenommeerde popgroepen als Shocking Blue, Focus, en andere... kwamen in België slechts in mineur voor.

Meerdere artikels in deze bundel brengen dienomtrent empirisch materiaal aan. Nederland seculariseerde in een schokgolf, België deed dat rustiger en langzamer en heeft in het voorbije decennium zijn achterstand blijkbaar ingehaald (Halman, Dobbelaere, De Moor, Voyé). De Nederlanders reageren op allochtonen kosmopolitischer dan de Vlamingen, die zich, ook om historisch-politieke redenen, meer ethnocentrisch opstellen (Billiet, Eisinga, Scheepers). Mede in het spoor van de ontzuiling zijn de Nederlandse politieke partijen geëvolueerd van massa- tot moderne kaderpartijen, terwijl de Belgische verzuilde partijen hun karakter van massapartij behielden (Deschouwer, Koole). De verzuilde verzorgingsstaat blijft in België ondanks de mentale ontzuiling intact daar waar het middenveld in Neder-

land ontzuilde en onder grotere druk zowel van de overheid als van de markt kwam te staan (Hellemans, Schepers).

De algemene indruk, die bij mij achterblijft, centreert zich rond de verschillende reactie op de vernieuwingsgolf van de jaren zestig en zeventig. In Nederland, ooit een modelvoorbeeld van conservatieve moderniteit, markeren de jaren zestig in tegenstelling tot België een duidelijk breuk. Sindsdien heeft Nederland een beweeglijkheid, een trendyness gekregen die in België ontbreekt. Zo heeft men het in de Nederlandse politiek bij herhaling over 'stelselherzieningen', over brede maatschappelijke discussies e.d., alsof men de wereld gaat veranderen. Ik kan niet beoordelen in hoeverre zulke retorische dramatiseringen beantwoorden aan een historisch diep gewortelde neiging van de Nederlander. In een land dat na de ontzuiling geen grote, georganiseerde tegenstellingen meer kent, loopt men er zeker weinig gevaar mee.

In België daarentegen is de continuïteit met de jaren vóór 1960 groter. Weliswaar gingen Vlamingen en Franstaligen na 1960 in die mate hun eigen weg dat Wallonië voor de Vlaming zo goed als buitenland is geworden (en vice versa) en dat elke maatregel van enig belang, zoals in een huishouden dat niet meer draait, wordt betwist. Zoals Deschouwer en Koole voor de politieke partijen aantonen, heeft de regionalisering echter geen fundamentele vernieuwing gebracht. Men opteerde veeleer voor een duplicering van de oude structuren. Dat er institutioneel zo weinig veranderd is, is mogelijk te verklaren door de grotere tegenstellingen die achter de oude instituties nog steeds werkzaam zijn. Er heerst in België een gevoel dat wanneer men met de instituties begint te schuiven, niets meer veilig is en chaos dreigt. Dat geldt hoofdzakelijk, maar niet alleen op communantair vlak. Het kan een teken zijn, zoals de verkiezingsuitslag van 24 november 1991, van het precair worden van een geheel maatschappelijk-institutioneel systeem.

Noten

1. Tijdschriften met een gemengde (Nederlands-Belgische) samenstelling van de redactie scoren hier het hoogst. Ik denk bij voorbeeld aan het *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*.

2. E.H. Kossmann (1986), *De Lage Landen 1780-1980. Twee eeuwen Nederland en België*. 2 dln., Elsevier, Amsterdam. Zie ook nog E.H. Kossmann (1982 oorspr.), Eender en anders. De evenwijdigheid van de Belgische en Nederlandse geschiedenis na 1830. In: E.H. Kossmann (1987), *Politieke theorie en geschiedenis*. Bert Bakker, Amsterdam, p. 373-387.

3. L. Huysse en J. Berting (1983), *Als in een spiegel? Een sociologische kaart van België en Nederland*. Themanummer van het *Tijdschrift voor Sociologie* 4, nrs. 1-2 (tevens gepubliceerd in boekvorm onder dezelfde titel bij Kritak, Leuven).